Între abstinenţă şi abundenţă sau în căutarea identităţii. Despre alimentaţia clerului blăjean în secolul al XVIII-lea

Dr. LAURA STANCIU
Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia

Motto:
Cozonacul din vis nu-i cozonac. E vis!

I. Introducere

Istoricii au, în general, o destul de vagă şi confuză reprezentare despre oamenii trecutului şi ne reprezentăm rău sau deloc despre ceea ce mâncau, cum mâncau şi cât mâncau, cum îşi preparau hrana ... în definitiv, fapt de civilizaţie materială şi culturală, conducând spre caracterele fundamentale ale unui tip de civilizaţie. Gesturi care trimit la cotidian şi dau consistenţă unor identităţi multiple, fiind unanim acceptat faptul că alimentele, mâncarea sunt una din trăsăturile care fac *diferenţa* şi *construiesc* identitatea oricărei comunităţi. Nu trebuie omis faptul că, pentru istoric, schimbările, mutaţiile la nivelul alimentaţiei sunt dificil sesizabile şi se observă doar în durată lungă.

De asemenea, trebuie să conştientizăm faptul că, mâncarea şi mâncatul reprezintă o nevoie fundamentală a omului, dar este şi o sursă bogată de metaforă, simbol şi baza multor altor activităţi umane. Simbolismul alimentar a fost folosit curent în teologia creştină. Iisus i-a salvat pe oameni de foame şi deci a salvat omenirea de la acest flagel cumplit, prin înmulţirea pâinilor. Pâinea este trupul lui Cristos şi este folosită în Euharistie. Ca atare, foamea, mâncarea, hrana, saţietatea, postul şi abstinenţa pot fi folosite drept antiteze, având un loc bine determinat în reglarea vieţii spirituale. Postul / abstinenţa este un punct central al doctrinei creştine şi pentru laicatul lumii moderne a fost treptat redus la un simplu meniu bine controlat. Regimul de dietă strict a fost suprapus cu postul monahal în lumea modernă, iar simbolismul mâncatului a fost înlocuit cu factorul psihosocial al hrănirii. De aici şi creşterea importanţei noilor alimente, care au determinat în timp formarea

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

noilor nevoi alimentare, ce a născut, de altfel şi o nouă terminologie alimentară (cafea, cacao etc.).

Până în secolul al XVIII-lea, cantitatea şi valoarea vinului şi a berii consumate erau determinate de consumul produselor conservate cu sare (peşte, carne, brânză), ele fiind şi un aliment în sensul propriu al termenului, furnizând dietei cotidiene o completare calorică, repede şi uşor de asimilat, iar băuturilor alcoolice, mai ales vinului i se atribuiau însemnate virtuţi terapeutice, fiind curative şi tonifiante. De asemenea, apa nu se consuma niciodată în stare pură: era imposibil de găsit o apă perfect potabilă, iar adaosul de alcool servea drept antiseptic; odată cu această perioadă cunoaştem importante şi profunde schimbări în alimentaţia şi mentalitatea Europei. Este o epocă în care vinul şi berea nu mai erau alimente, ci căpătau o utilizare euforică, profană. E vremea în care, în mediul urban, mai ales, se produce o înlocuire funcţională, cafeaua, ciocolata şi ceaiul, având principala calitate de a te ţine treaz şi a încuraja socializarea, calitate care a făcut ca acestea să acapareze gustul publicului. În părţile meridionale, iezuiţii au acceptat ciocolata ca o băutură în ajunat.[1] Nu trebuie să omitem faptul că

[1] M. Montanari, ***Foamea şi abundenţa. O istorie a alimentaţiei în Europa***, Iaşi, Polirom, 2003, p. 120-125; A. P. Ouédraogo, ***De la secte religieuse à l'utopie philanthropique. Genèse sociale du végétarisme occidental***, în ***Annales. Histoire, Sciences Sociales***, nr. 4, 2000, 825-843. La elitele urbane laice din Europa secolelor XVII-XVIII, conform ideologiei iluministe, s-a cultivat în toate preeminenţa intelectului asupra corpului, a raţiunii asupra experienţei; perfecţiunea morală şi spirituală pentru a ajunge în cealaltă lume, în Paradis, prin refuzul tuturor alimentelor din carne şi stimularea / încurajarea comuniunii cu natura şi renunţarea la toate formele de violenţă împotriva ei. De aici şi (re)orientarea către alimentaţia vegetariană în paralel cu militantismul pentru spiritualizarea politicii, foarte în vogă ambele în prima decadă a secolului al XVIII-lea în mediul aristocratic, dar care şi-a câştigat aderenţi pe tot parcursul secolului al XVIII-lea în disciplinarea corpului: mens sana in corpore sano. Şi asta pentru că obezitatea şi depresia nervoasă au fost considerate bolile „degenerării," „civilizaţiei" şi „abundenţei" din epocă, adică a alcoolului şi a noii alimentaţii bogate şi exotice. De aici necesitatea fortificării corpului prin abstinenţă, prin elaborarea unei pedagogii nutriţioniste, de exemplu, în Anglia secolului al XVIII-lea adresată

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

secolul al XVIII-lea a adus modificări şi pe registrul rural-urban, pe lângă cel social care era marcat de diferenţe multiple.

Deosebirile alimentare între regiunile europene s-au accentuat din secolul al XVI-lea când reforma protestantă a respins normele Bisericii Romane. Impactul reformei s-a resimţit în disciplina alimentară: în vreme ce catolicismul a folosit pedagogia refuzului consumării unor alimente animaliere, în anumite perioade ale anului, în vremea postului, protestantismul a considerat inutile aceste restricţii pentru economia mântuirii. Reforma, începând cu secolul al XVI-lea, a divizat opiniile ecleziastice faşă de alimentaţie. Diferenţele confesionale au îmbrăcat şi acest aspect, după secolul al XVI-lea, pentru ca din secolul al XVIII-lea chiar şi catolicismul nu a mai perseverat în controlul sever al posturilor. Discursul teologic ortodox a susţinut consecvent postul, ca o formă de sacrificiu, asemenea sacrificiului trupesc a lui Hristos, contrar înclinaţiei ereticilor către îndulcirea trupului. Rânduirea posturilor a rămas nemişcată pentru Biserica răsăriteană, iar abaterea de la respectarea lor a fost condamnată de autorităţile bisericeşti. Alimentaţia s-a dovedit a fi în istoria românilor, toleraţi, un semn distinctiv, de alteritate, un punct net de confirmare a apartenenţei lor la Biserica şi spiritualitatea răsăriteană şi de *diferenţă* faţă de celălalt din vecinătate (catolicul, mai apoi reformatul / protestantul) şi ceilalţi (turcul etc.).[2]

II. Motivaţie

Românii din Transilvania erau distincţi şi se deosebeau de *ceilalţi* prin tot: îmbrăcăminte, cultul sfinţilor, religie, sărbători, felul cum practicau religia, posturile de peste an, mult mai numeroase şi altfel ţinute decât *ceilalţi*. Când în Transilvania au început negocierile pentru o uniune cu biserica Romei, partenerii de discuţie români aveau deja o experienţă. Ei au

săracilor, invitaţi să-şi adapteze alimentaţia noilor condiţii de abundenţă alimentară şi adoptarea, în general, a caracteristicii „vieţii simple."

[2] S. Nicoară, ***De la modelul creştin al cumpătării la dieta alimentară modernă. Marile mutaţii ale structurilor gustului şi consumului (secolele XVI-XX)***, în ***Caiete de antropologie istorică (Identităţi şi sensibilităţi alimentare europene)***, anul V, nr. 1-2 (8-9), 2006, p. 117-129.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

trebuit să reziste la un secol de confruntări cu protestanţii, care doreau ca şi românii să respingă tot ceea ce ei înşişi declaraseră ca fiind operă a omului în moştenirea bisericii latine (anume cele 7 sacramente, venerarea / cultul sfinţilor, relicvelor şi imaginilor, rugăciunea pentru morţi, reglementarea postului, *stilul de viaţă al călugărilor şi maicilor* ş.a.m.d.). Românii aveau, aşadar, o lungă experienţă legată de faptul că trebuie să se alinieze dacă doreau uniunea cu puternica biserică reformată. Două concepte complet diferite despre procedurile necesare pentru o uniune veneau în contradicţie.[3] De aceea, exigenţa toleraţilor în relaţia cu Biserica şi Divinitatea s-a manifestat chiar de la începutul secolului al XVIII-lea şi este consemnată în actele fundaţionale, ale unirii Bisericii românilor din Transilvania cu Biserica Romei, anume respectarea tradiţiei: post, rit, calendar, obiceiuri la nunţi, botezuri şi înmormântări. Încă din timpul sinodul din 1698, după ***Declaraţia de unire***, sunt precizate atent condiţiile unirii: „*[...] tote ceremoniele, serbatorile, posturile cum pân'acuma aşia şi de acum nainte se fimu slobodi a le ţiene dupa călindariulu vechiu*."[4] Acelaşi moment, al tratativelor pentru unire mai consemna importanţa pe care o aveau pentru români elementele subsumate postului. Preluată sau nu din literatura iezuită, descrierea făcută în Şedinţa a doua a sinodului general din februarie 1697 din vremea lui Teofil e un evident manifest de identitate a românilor, legat de tradiţia lor alimentară şi de practica postului. Aşadar, în ***Procesele verbale*** ale sinodului de la Alba Iulia, a fost subliniată, deloc întâmplător, tocmai încărcătura identitară a postului, acea *diferenţă* de raportare a românilor răsăriteni la abstinenţa alimentară spre deosebire de a *celorlalţi*:

„*Acesta* (Sava Brancovici) *stând odată la masa principelui, în castelul din Blaj, ca să-l poată acuza şi năcăji, au îmbrăcat pe o prostituată, care a adus arhiepiscopului un căţel bine înfăşurat, zicând că-i un copil muribund. Dar vlădica, simţind viclenia lor, se ridică de pe scaun, se duse la femeie, şi*

[3] E. C. Suttner, ***Diskussionspunkte für Tagesordnungspunkt l***, în ***Annales Universitatis Apulensis. Series istorica***, 2, 9, 2005, p. 151-158.

[4] N. Nilles, ***Symbolae ad illustrandamhistoriam Ecclesie Orientalis in terris coronae S. Stephani***, vol. I, Oeniponte, Typis et sumptibus Feliciani Rauch, 1885, p. 204-205.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

dând la o parte scutecele, văzu câinele. Se întoarse deci la masă şi tăie o felie de ridiche, din care mâncase (căci era într-o zi de vineri), şi o întinse cățelului. Acesta o mirosi şi nu vru să o îmbuce. Arhiepiscopul se întoarse din nou la masă, luă din blidul din care mânca principele cu oamenii săi, o bucată de carne şi o dete câinelui, care o înfăşcă cu mare lăcomie. Atunci arhiepiscopul răspunse comesenilor: dacă ar fi de legea mea, ar mânca din bucatele mele şi eu l-aş boteza, dar fiindcă nu o face aceasta câtuşi de puţin, nu-i de legea mea. Să-l boteze aceia cu care mănâncă aceleaşi bucate, căci se socoteşte pe bună dreptate a fi de religia lor […]."[5]

Notorietatea acestei întâmplări, a mitropolitului Sava Brancovici, cu aceeaşi încărcătură identitară şi constanta ei citare, constituia în epocă un semn clar distinctiv pentru români în relaţie cu *ceilalţi*. Reluarea relatării, dar cu o tentă naţională şi confesională mult mai evidentă, este făcută la mai bine de un veac distanţă, de către protopopul de Gurghiu, Petru Maior:

„*Causa pentru ce fu omorât vlădica acela* [n.n. mitropolitul Sava Brancovici] *spun că au fost aceaia că fiind vlădica la prânz cu prinţipul Ardealului în zisa cetate şi mâncând bucate de post după leagea besearicei Răsăritului, zise prinţipul către vlădica românilor să-i boteze un câne ce îl avea acolo lângă sine. Vlădica bine pricepând această poruncă a fi numai spre a batjocori credinţa cea pravoslavnică, răspunse către prinţipul calvin: „De iaste cânele de leagea mea, eu îl voi boteza, iară de iaste de altă leage, să-l boteaze preoţii de leagea aceia. Să-l ispitim pre câne de ce leage iaste!" Răspunse prinţipul: "Bine". Atunci vlădica puse un blid cu fasole înaintea cânelui, carea amirosindu-o cânele, nu-i plăcu să mânce. După aceaia îi puse cânelui înainte un blid cu carne, din carea îndată începu cânele a îndopa. Atunci zise vlădica către prinţip: «Vezi a cui leage e cânele*»."[6]

---

[5] S. Dragomir, ***Românii din Transilvania şi Unirea cu Biserica Romei. Documente apocrife privitoare la începuturile Unirii cu catolicismul roman (1697-1701)***, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 1963, p. 7.

[6] P. Maior, ***Istoria Bisericii Românilor***, vol I, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de I. Chindriş, Bucureşti, Editura Viitorul Românesc, 1995, p. 120.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

Deci această realitate a construirii identităţii s-a confirmat mai ales în preajma Bisericii, fie ea apuseană sau răsăriteană, la noi sau aiurea, care a încurajat de-a lungul timpului naşterea unui discurs justificativ, centrat în mare parte în jurul vegetarianismului.

III. Preliminarii: despre atitudini, realităţi şi fapte

Mâncarea, hrana şi arta de a mânca, maniera de a te hrăni nu ştim să fii constituit o preocupare în societatea românească transilvăneană a secolului al XVIII-lea. Abstinenţa, înfrânarea, postul erau norme exclusiv propagate de Biserică, care folosea, chiar exploata şi coeficientul de simbol al mâncării. La aceasta se adăuga specificul vieţii din mănăstire, exerciţiul de concivilitate şi sociabilitate, care se făcea, bineînţeles, şi în timpul mesei. Ce mâncau şi mai ales cum mâncau românii transilvăneni ai secolului al XVIII-lea, am putea să reconstituim după trei tipuri principale de surse: 1. documentele de arhivă, unde se păstrează listele de cumpărături sau inventarele mănăstirii din Blaj, Sfânta Treime; 2. documentele narative ale celor direct implicaţi, supuşi canoanelor vieţii monahale; naratorii cei mai cunoscuţi pentru perioada care ne interesează, „dizidentul" Gherontie Cotore şi Samuil Micu, ultimul fiind cel care a lăsat adevărate pagini de jurnal în această direcţie; 3. regulile controlate de Biserică şi consemnate pentru epoca noastră de a) actele Unirii (încă din 1697, 1698), b) catehisme (1746, 1750, 1760) şi c) calendarul care regla viaţa cotidiană şi stabilea alternanţa între sărbătoare şi post, un factor important al tradiţiei, fiind investit şi acesta cu o bogată încărcătură identitară.

Or, aşa cum se instruiau şi se rafinau la Roma, Trnava sau Viena, alumnii români sunt confruntaţi şi cu realităţile cotidiene din aceste spaţii. Aşa cum aduc idei şi cărţi la întoarcerea acasă, în ţară ei vin şi cu noi obiceiuri alimentare, deprind plăcerile unui nou gust al cafelei (care ţinea omul treaz!) şi ceaiului, al ciocolatei calde, promovată de iezuiţi, în toată lumea romană (Roma). Din plăcere şi pentru sănătate, Samuil Micu mărturisea că atâta timp cât s-a reîntors în Viena (6 ani, 1774-1780) a mâncat carne, călugăr bazilitan fiind…. Or, moda în Roma sau Viena în perioada aceea era cafeaua, cacaoa, ceaiul servit la cafenea etc. Orizontul celor care fac studii în afara Transilvanei, începând cu generaţia lui Petru Pavel Aaron şi Gherontie Cotore, se modifica fundamental şi începeau să perceapă şi la

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

nivelul postului diferenţa între abstinenţa alimentară voluntară, care ţinea de alegerea individului, aşa cum era ea stipulată în Biserica latină, şi abstinenţa impusă de tradiţie, de regulile Bisericii Răsăritene, de canoane.

Pentru ei, rezolvarea acestei dileme trimite, în fapt, la soluţionarea acutei probleme a clericilor români din secolul al XVIII-lea, care s-au trezit într-o adevărată criză de identitate, religioasă, spirituală, dar şi de factură naţională. Întrebarea care persistă este de ce au păstrat românii, în noile condiţii, reglementarea postului răsăritean precum şi stilul de viaţă al călugărilor şi maicilor şi de ce nu s-au dezis de ele? Dincolo de toate aceste forme exterioare, raţiunea păstrării ascetismului alimentar de tip răsăritean ţine de respectarea „legii strămoşeşti." Ei s-au văzut nevoiţi a se păstra în limitele acestei „legi strămoşeşti." Altfel, se făceau vinovaţi de încălcarea *legii strămoşeşti*, *româneşti* şi încetau să mai fie călugări de „lege românească." Adică, se plasau în afara legii, a tradiţiei propriei biserici. În spatele acestei abstinenţe alimentare, ca formă a unor riguroase reguli practice răsăritene se ascundea de fapt, o întreagă şi adevărată viaţă spirituală, ce compunea acea „*lege strămoşească sau românească*."

Din practica vieţii monahale se poate concluziona că regimul de viaţă trebuie adaptat regimului alimentar şi invers. Abstinenţa severă impune o viaţă mai puţin activă şi cu accent pe latura meditativă. *Ora et labora* spunea latinul despre viaţa în mănăstire, ceea ce trimite la o anume realitate, aceea că nu poţi ţine un regim alimentar strict şi sever răsăritean într-o lume catolică, în general mai activă şi mai raţională. Şi apoi ar trebui să existe o diferenţă între stilul de viaţă al călugărilor, al clerului secular şi al enoriaşilor, cu necesarele diferenţieri impuse de viaţa însăşi.[7]

Forma monahismului bazilitan român din secolul al XVIII-lea, îşi avea originea în cel rutean, prin episcopii formaţi acolo Inochentie Micu Klein, Giurgiu Patachi, ultimul aducând şi regulile vieţii monahale ale lui Vasile cel Mare, chiar fondând o mănăstire de călugări bazilitani.[8] În anul 1721 vin din

---

[7] E. C. Suttner, ***Diskussionspunkte für Tagesordnungspunkt I*** […], p. 151-158.

[8] P. Teodor, ***Le monachisme et l'Église Uniate***, în ***Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai"***, V-VI, Târgu-Mureş, 2002-2003, p. 122-130.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

Halicina - Galiţia de mai târziu - monahi care restaurau viaţa monastică şi introduceau practicile din Mănăstirea din Lavriv, aflate în uz de atunci şi până astăzi în Ordinul Sfântului Vasile cel Mare al Sfântului Iosafat. După acelaşi model au fost introduse, în Blajul secolului al XVIII-lea, regulile de înfrânare, post şi abstinenţă alimentară.[9]

Sinodul convocat la Blaj, în 26 ianuarie 1738 a fixat contribuţia clerului la construirea şi formularea regulilor din mănăstire care a beneficiat de toate privilegiile şi libertăţile mănăstirilor de rit latin din monarhie.[10] Tradiţia ortodoxă, instituită prin sinodul Bisericii compus din 20 reprezentanţi ai clerului, a transmis cadrele pentru organizarea mănăstirii greco-catolice din secolul al XVIII-lea cu câteva schimbări: călugării bazilitani au devenit canonici şi au format Consistoriul diecezan care a prefigurat viitorul Capitlu. Tot dintre călugări a fost desemnat vicarul, care a iniţial a fost custodele bibliotecii, confesorul mănăstirii, dintre ei au fost cei care au conceput catehismele, tot dintre ei au fost selectaţi notarul Consistoriului, misionari şi profesori, participanţi la ceremonii. De cele mai multe ori, călugării au devenit asistenţii episcopului, îl însoţeau / susţineau în munca juridică şi administrativă şi au contribuit la înfiinţarea instituţiilor educaţionale în 1754. Prin urmare - o viaţă monahală care urmează ritmurile active ale ritului latin şi se detaşa de spiritul meditativ şi contemplativ al răsăritenilor. Această schimbare de ritm trebuia sau nu să fie însoţită şi de adoptarea practicilor alimentare ale apusenilor?

---

[9] Din acelaşi „pachet" mai făcea parte şi lectura în trapeză, meditaţia zilnică, citirea la cină din Regulile Sfântului Vasile cel Mare, precum şi rugăciunea comunitară citită antifonal pe două strane, vezi, P. A. Pekar, ***Provincia Vasiliană Sf. Nicolae în Zacarpatia***, în original ***А. Пекар, Василіянська Провінція св. Миколая на Закарпатті***, în ***Analecta OSBM, НАРИСИ ІСТОРІЇ ЧСВВ***, Видавництво ОО. Василіян, Рим, 1992, p. 385.

[10] I. M. Moldovan, ***Acte sinodale ale Bisericii române de Alba Iulia şi Făgăraş***, vol. II, Blaj, 1869, p. 93.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

IV. Impasul identitar la românii transilvăneni: postul şi abstinenţa la jumătatea secolului al XVIII-lea

1. Între Apus şi Răsărit - şi în mănăstire, o alegere fără sfârşit

Progresul şcolar rapid, legat bineînţeles de Mănăstirea *Sfintei Treimi*, a atras puternic tineretul spre cinul călugăresc bazilitan de la Blaj. Intră acum la călugărie generaţia lui Samuil Micu, care va duce ştafeta culturală spre fenomenul numit ***Şcoala Ardeleană***. Odată ajuns episcop, în 1751, Aaron adoptă un regim de viaţă după stricta observanţă a regulilor Sfântului Vasile cel Mare, după mărturia lui Samuil Micu Klein: „*De atunci nici carne, nici peşte, nici ouă, nici lapte n-au mai mâncat până la moarte, nici dimineaţa niciodată, nici afară de prânz niciodată nimic n-au gustat. Cină nu mânca, fără numai sâmbătă seara puţintică pâne, ca să poată a doua zi sluji liturghia*."[11] Umilinţa şi rigoarea vechilor monahi orientali din primele veacuri îi îngrozea pe „troiţaşii" blăjeni de fundaţie cezaro-crăiască ce se erijau într-un fel de capitlu catolic, iar ideea „bucatelor negre," adică numai legume gătite fără ulei, îi nemulţumea profund, considerându-se că episcopul „[…] *să nevoia ca din acea publică mănăstire să facă pustia Eghiptului*."[12] Acelaşi Samuil Micu consemna: „*Părinţii călugări din Mânăstirea Sfintei Troiţă* (*Sf. Treime* înfiinţată prin fundaţie regească) *cu greu ne vedea, pentru că noi* (cei de la Mănăstirea *Buneivestiri* înfiinţată de episcopul Petru Pavel Aaron) *ziceam că ei nu ţin regula călugărească, mâncând bucate albe*."[13] Era, de altfel, prima reformă a lui Aaron, care se lovea de o opoziţie dură, şi care semnala deja două tendinţe / aripi / partide ce se năşteau în Biserică: călugării de la Blaj nu voiau nicidecum să fie sfinţi, ci să mănânce „bucate

[11] S. Micu, ***Istoria Românilor***. Ediţie princeps după manuscris, Bucureşti, Editura Viitorul Românesc, 1995, p. 332; Idem, ***Scurtă cunoştinţă a istorii romînilor***. Introducere şi îngrijirea ediţiei de C. Cîmpeanu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1963, p. 119, 122.

[12] Idem, ***Istoria Românilor*** , p. 331.

[13] ***Ibidem***, p. 338.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

albe," adică orice şi pe săturate. Grigore Maior şi Silvestru Caliani au ajuns cu plângeri chiar până la Maria Tereza.[14]

O nouă devoţiune călugărească se instituia la ***Bunavestire***, prin călugăraşii aproape copii, pe care Aaron îi primeşte în seminarul numit „al lui Aaron" spre a fi deosebit de celălalt, numit „al Sfintei Treimi" şi rămas în grija călugărilor prooccidentali. Din primul lot de „călugăraşi" de la ***Bunavestire*** îi mai găsim pe Samuil Micu, Iosafat Devai, Ambrozie Szádi, Ioachim Pop, Onesim Chinceş, apoi de la 1 ianuarie 1763, Vasile Keresztesi şi Augustin Coroşi. Pe acest lot este experimentat regimul monahal sever a lui Aaron şi Rednic cu rezultate elocvente. Doi dintre ei, Onesim Chinceş şi Ioachim Pop mor de subalimentaţie în primul an şi - spune Samuil Micu - „[…] *eu însumi mai tot bolnav am fost, cât nici la şcoală era să nu mă mai dea, temându-se că voi muri.*" Şi-a revenit însă în cei şase ani cât a studiat la Viena, unde spre norocul lui a fost trimis şi unde „*până am isprăvit filosofia şi theologhia, am mâncat carne şi nici măcar odată, cât de puţintel n-am fost bolnav*". În timpul episcopatului lui Grigorie Maior, în deceniul opt al secolului, viaţa spirituală a cunoscut o dezvoltare fără precedent, firesc s-au înregistrat modificări şi la nivelul obiceiurilor alimentare. Dacă până la el, a fost acută influenţa ruteană, ascetică, odată cu venirea lui, pe fondul influenţei iosefine a devenit mai puternică, la toate nivelele influenţa apuseană.[15] Acelaşi vlădică, conştient fiind de precaritatea economică a familiilor, din care se recrutau elevii Blajului, în majoritate din mediul rural, după 1772, a înfiinţat fondul de pâine, distribuind zilnic *ţipăii* din grâul adunat din hambarele episcopiei: „[…] *ba, spune Micu, celor săraci li se da şi fiertură de trei ori pe săptămână.*"[16] Astfel erau respectate, pe tot parcursul

---

[14] I. Chindriş, ***O icoană miraculoasă şi un proces fără final***, în ***Icoana plângătoare de la Blaj 1764***. Studiu introductiv de I. Chindriş. Textele originale îngrijite de Miskolczy Ambrus, V. András János şi L. Pop Dobriban. Versiunea românească de L. Pop Dobriban şi I. Chindriş, Cluj, 1997, p. 10-13.

[15] P. Teodor, ***op. cit.***, p.127.

[16] N. Albu, ***Istoria învăţământului din Transilvania până la 1800***, Blaj, 1944, p. 194; I. Mârza, ***Şcoală şi naţiune (Şcolile de la Blaj în epoca renaşterii naţionale)***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

anului, şi canoanele alimentare impuse de postul religios, oricât ar fi el de riguros!

Dacă la Viena, la Sancta Barbara, Samuil Micu consuma carne, mai tinerii lui tovarăşi, Gheorghe Şincai şi Petru Maior, pentru aceeaşi perioadă, la Roma fiind, aveau o porţie individuală alimentară zilnică, stabilită de prefectul Congregaţiei „De Propaganda Fide" compusă din 2 litri de vin, carne, făină, legume, peşte, condimente, dulciuri, ciocolată, cafea.[17] La aceasta se adăuga posibilitatea frecventării celebrei cafenele „Caffe Greco Antico sau Antico Greco" situată în vecinătatea Colegiului Urban, în plimbările săptămânale sau bisăptămânale prin oraş permise alumnilor, prin regulamentul colegiului. Aici, ei puteau servi băuturile în vogă ale epocii: cafea, cacao, ceai. Nu ne putem pronunţa asupra duratei sau rigorii abstinenţei alimentare presupuse perioadelor de post, pentru că nici în arhivele romane, nici în cele vieneze nu am depistat în listele de cumpărături, de la colegiul Urban sau de la Barbareum, diferenţe între o perioadă sau alta a anului.

În schimb, la Blaj, odată cu întoarcerea acasă, alumnii români erau confruntaţi cu o altă realitate. În ***Listele de cumpărături*** ale episcopiei blăjene sunt consemnate diferenţe la cumpărături pentru zilele de vineri. Dacă, de exemplu, pentru perioada 6 iulie - 2 septembrie 1732 lista cuprinde alimente de genul (6 iulie 1732) salată murată, (9 iulie) unt proaspăt, (11 iulie) lămâi, pentru un an, lapte şi smântână, (12 iulie), lapte, smântână şi ouă, lactate, ulei, (15 iulie) păstrăv, lapte şi ouă, (16 iulie) porc, mălai, (17 iulie, zi de sărbătoare, Sf. Mucenică Marina[18]) smântână, unt, lapte, smântână şi ouă, (18 iulie) unt, o jumătate de viţel, lămâie, ulei, 3, ¾ lapte, unt proaspăt, smântână şi ouă; (21 iulie) lapte, smântână şi unt proaspăt; 2 butoaie cu vin, lapte şi smântână, (25 iulie, zi de sărbătoare, Adormirea Sfintei Ana[19]) vin,

---

[17] ***Archivio Congregazione De Propaganda Fide. Fondul Sacra Congregazione, Collegio Urbano***, vol. 8 (1761-1770), f. 303 f. - 305 f. ***Lista cu cheltuielile curente zilnice*** a celor din Colegiu.

[18] C. Ghişa, ***Biserica Greco-Catolică din Transilvania (1700-1850). Elaborarea discursului identitar***, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 224-228.

[19] ***Ibidem***.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

carne de capră excelentă, halva, vin, (26 iulie) unt pentru un an, împreună cu consemnarea: „*am luat o masă complexă, complicată pretenţioasă*."[20] Pentru perioada 21-28 august 1732, în schimbul a 24,20 fl. s-a cumpărat vin, untdelemn, lămâi, porc, rosmarin, varză, unt şi îmbrăcăminte (halat, încălţăminte), pentru ca 30 august 1732, să se achiziţioneze pâine, lapte şi smântână. În ziua de 2 septembrie, deşi se cumpără şampanie, berbec, ulei, pâine, este consemnat faptul că „[…] *nici prânz şi nici cină n-am luatu*," iar în 3 septembrie s-a servit pâine la prânz, ceea ce, se pare, a dus la un conflict în mănăstire.[21]

În continuare, arhivele păstrează cumpărăturile zilnice ale epocii care arătau astfel: vultur (???), flori de nucă, mălai, rosmarin, rahat, unt proaspăt, lactate, lapte, murături, (5 septembrie 1732): peşte alb, ulei, ceapă şi pătrunjel, rahat, prune, fasole şi linte, fasole la cină, oţet, ouă, pâine, (6 septembrie): ouă, pâine, lumânări, patru pui, varză, (7 septembrie): produse de brutărie la prânz, berbec la prânz, smântână, oţet, unt proaspăt şi ouă, ceapă albă, pâine.[22]

E adevărat, situaţia era schimbată pentru ziua de vineri, 12 septembrie când s-a cumpărat linte, peşte proaspăt, pâine, lactate, peşte sărat, oţet, rahat, vin, fasole, ulei, pâine, fasole, ceapă şi pătrunjel, ulei, oţet şi prune, lapte şi smântână, frunză de nucă şi pătrunjel, ulei, ulei, oţet, prune, linte şi fasole, ceapă, pâine,[23] pentru ca apoi să se revină la normal, achiziţionându-se, în 13 septembrie 1732, carne de berbec, lapte şi smântână, arpacaş (grâu fiert), ceapă, pătrunjel, pâine, lămâi. În contul zilei de 14 septembrie 1732 (zi de sărbătoare, *Înălţarea Sfintei Cruci*[24]) s-a cumpărat carne de berbec, ceapă, pătrunjel, lapte şi smântână, oţet, pâine, ouă. După terminarea postului, în 16 septembrie achiziţiile alimentare se diversifică, acum apar carnea de berbec,

---

[20] Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Filiala Alba, Fond: ***Mitropolia Română Unită. Arhiva Generală, Documente neînregistrate***, 48 / 325, 1 iulie 1732-18 septembrie 1732: conspectul cu evidenţa lucrărilor materiale şi a alimentelor cumpărate pe seama Episcopiei Unite, Blaj, f. 1-4.

[21] ***Ibidem***, f. 4-4v.

[22] ***Ibidem***, f. 4v.

[23] ***Ibidem***, f. 5.

[24] C. Ghişa, ***op. cit.***, p. 224-228.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

sarea, oţetul, pătrunjelul, usturoiul, varza albă, pâinea, în 17 septembrie 1732 pâinea, uleiul, ouăle, piersicile, oţetul, varza, ceapa şi pătrunjelul, dar şi laptele, pâinea pentru cină, (18 septembrie 1732), carnea de berbec şi din nou laptele.[25]

După perioada grea a postului de Crăciun, urmată de sărbătorile sfârşitului de an, listele de cumpărături ale lunii ianuarie 1736 înregistrau alimente precum (14 ianuarie) smântână, unt proaspăt şi peşte proaspăt, 3 ½ cupe de seu, (22 ianuarie) unt, carne - nu se specifică de care, (27 februarie) mazăre de câmp, 3 mierţe de linte, ceapă roşie, pentru ca în 13 martie la episcopie să se cumpere o mierţă de linte, o cupă de mazăre târzie, seu.[26]

După cum vedem, situaţia nu era atât de dură / aspră ca cea consemnată în scrierile lui de Samuil Micu. Consistenţa şi diversitatea porţiei zilnice servită la Blaj pot fi comparabile, cel puţin pentru epoca lui Ioan Inochentie Micu Klein, cu ceea ce se mânca la Roma, chiar dacă alimente precum carnea sau peştele le întâlnim mai rar. De la acelaşi călugăr aflăm, indirect, cum se completa caloric prânzul şi cu ce anume se însoţea mâncarea: „[…] *iar fiindcă nici vin, nici vinars, nici beare, nici o beutură în afară de apă nu beam, că nicicum nu pociu suferi, nici-mi place orice băutură beţivă, în afară de apă, mi-au pus numele Samoil*."

Tot în arhive sunt păstrate şi cheltuielile efectuate de Petru Pavel Aaron, episcop de Făgăraş, în anul 1764, pentru procurarea de alimente pentru plata meseriaşilor, ce beneficiau de o masă mult mai diversificată şi

[25] Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Filiala Alba, Fond: ***Mitropolia Română Unită. Arhiva Generală, Documente neînregistrate***, 48 / 325, 1 iulie 1732-18 septembrie 1732: conspectul cu evidenţa lucrărilor materiale şi a alimentelor cumpărate pe seama Episcopiei Unite, Blaj, f. 5.

[26] Direcţia Generală a Arhivelor Naţionale, Filiala Alba, Fond: ***Mitropolia Română Unită. Arhiva Generală, Documente neînregistrate***, 48 / 325, 1 ianuarie 1738: Cheltuielile efectuate în cursul lunilor ianuarie-martie pentru alimente şi alte materiale la Episcopia Unită, Blaj, f. 1-2.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

mai consistentă decât cea a călugărilor, compusă din făină, friptură, făină de ovăz, linte, vin.[27]

Desigur, aşa după cum ştim din mărturisirile aceluiaşi Samuil Micu, regimul alimentar şi rigoarea postului diferea de la un episcop la altul: „[...] *apoi au făcut ca toţi călugării din mânăstirea Sfintei Troiţă din Blajiu să nu mănânce niciodată nici lapte, nici oao, nici peşte, că carne nici mai înainte nu mânca. Pre vremea lui Pavel Aaron episcopului, Athanasie, în anul 1762, făcuse neşte călugăraşi, zişi aşea pentru că era foarte tineri, întră carii călugăraşi şi eu eram unul, pre acestea îi făcuse ca nici decum cu unt, cu lapte, cu oao şi cu carne, nimic niciodată să nu mănânce, încă şi vin şi cină numai atunci să aibă când în ceaslovul cel mare să pune deslegare de vin* […]. *Nimene nu s-au împotrivit acestii rânduieli, fără numai Alexie Murăşean au zis că el nu poate posti aşea* […] *Petru Pavel Aaron ca şi Athanasie Readnic* […] (20 de ani) *de când s-au călugărit, nici peşte, nici oao, nici lapte, nici carne nu au mâncat, sfântă şi curată viaţă au avut, numai cât să silea pre toţi călugării să-i tragă la acest feliu de post şi nu făcea osibire că doară nu toţi pot trăi aşea*."[28] Lucrurile s-au schimbat însă în vremea lui Grigorie Maior, care preciza într-o scrisoare adresată lui Filotei Laslo: „[...] *fă-ţi acum îndată, în Zioa Învierii, bucate albe, după cum şti când te-ai primit într-această ceată, şi cărora dintră fraţi le va plăcea aşea, să păgoară la gustarea obştii* [...]. *Însă carele, doară, dintră fraţi, pentru cunoştinţa, n-ao vrea să trăiască cu bucate albe, după orânduiala şi slobozirea lor de la regulă, unii sau unul ca acesta acolo în fundaţie a rămânea nu va putea, ci vei da sau rândui ceva locşor, după cearerea lui, acolo în ţară, la ceva schit ca acela unde trăesc cu buruiane, nici vreau din bună voe peaşte sau altăceva ca această să mănânce* […]". Comentariul martorului n-a întârziat să apară „[...] *cei de la Blajiu aştepta acest răspuns, şi nici unul nu s-au aflat carele să nu voiască a trăi cu bucate albe* [...] *într-*

[27] Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Filiala Alba, Fond: ***Mitropolia Română Unită. Arhiva Generală, Documente neînregistrate***, 48 / 325, 30 martie 1764**,** f. 1f.

[28] S. Micu, ***Scurtă cunoştinţă...***, p. 119 şi 122.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

aceaia, după moartea vlădicului Athanasie, călugării din Blajiu, nefiind cine să-i silească la post cu legumi şi cu uleiu, au început deosebi a mânca bucate albe, lapte, oao şi brânză [...] *socotiţi acum mutarea lumii: cu şeapte ani mai înainte am văzut că cei ce n-au vrut a posti toţi s-au scos din mănăstire, acum cei ce voesc a posti să lapădă din mănăstire* [...]."[29]

Aşadar, şi în Transilvania, regimul alimentar, ca formă exterioară a vieţii spirituale şi ca parte constitutivă a *legii româneşti,* a fost supus prescripţiilor religioase şi unei etici a refuzului, a cumpătării, în scop fizic şi moral, mai ales. Regulile Bisericii Răsăritene sunt consemnate în catehismele vremii, care ordonau perioada de abstinenţă astfel: Postul Paştelui sau Postul Mare (patruzeci de zile, spre deosebire de latini care posteau în perioada menţionată doar zilele de luni şi miercuri),[30] Postul Sfintei Maria (1-15 august) şi Postul Crăciunului (patruzeci de zile spre deosebire de latini, care posteau în perioada menţionată doar zilele de luni şi miercuri):

„[…] *adică patru posturi într-un an, miercurile şi vinerile, afară de hârţi, zioa Înălţării Sfintei cruci şi a Tăierii capului a Sfântului Ioann şi înaintea Botezului Isus Hristos, a le posti praznicile şi sărbătorile după Sinaxariurile de la Sfinţii Părinţi a Besericii noastre a Răsăritului rânduite creştineaşte a le prăznui şi a le sfinţi slujbele ceale bisericeşti şi Sfintele Taine după alcătuirea şi rânduiala aceloraş Sfinţi Părinţi a le sluji şi a le săvârşi* ...[dar] *Într-o vreme era poruncit cum supt anathema să se postească toate miercurile şi vinerile peste an, iar acum vedem cum că Sfânta Maică Biserică pentru cuvioase pricini au dat voie fiilor săi de câteva ori pe an a avea hârţi şi a mânca carne şi în săptămâna albă, care o chemăm a brânzii, ne-au dat voie a mânca brânză şi oao*."[31]

---

[29] S. Micu, ***Istoria Românilor***, p. 357.

[30] G. Cotore, ***Despre articuluşurile ceale de price***. Sâmbăta Mare - 1746. Prefaţă: I. Mârza. Glosar, Notă asupra ediţiei M. A. Gherman. Transcrierea textului, note: I. Gabor. Ediţie îngrijită, Cuvânt introductiv, Rezumat, Bibliografie selectivă, indici: L. Stanciu, Alba Iulia, 2000, p. 79-82.

[31] ***Floarea Adevărului pentru pacea şi dragostea de obşte. Păstorească Poslanie sau Dogmatica Învăţătură a Besearicii Răsăritului***. Cuvânt înainte de IPS Lucian Mureşan. Studiu istorico-teologic de Pr. C. Barta. Ediţie, glosar, indice

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

Viaţa de zi cu zi, cotidiană, însă, în mănăstire, la Blaj, din perspectiva deloc de neglijat a alimentaţiei, în perioada de abstinenţă, se derula astfel:

„*Şi fiindcă era luni, ne-au dat bucate de post cu uleiu, că atunci lunea postea săminaristele. A doao zi, marţi, aşteptam noi să ne dea bucate albe, şi vedem că ne dau iar de post cu uleiu. Atunci am cunoscut că nu ne vor da mai mult bucate albe. Au venit postul Crăciunului. Atunci lunea, mercurea şi vinerea nu ne da de cină. Socoteam noi că aceasta numai pe post va fi, fiindcă într-aceaste zile în postul Crăciunului iaste aliluia şi se fac metanii. Vine Crăciunul: nici după Crăciun nu ne dau într-aceste zile cină. Vin Păreasimile* […] *la prânz nu aveam altă fără numai mazăre, au fasole, sau linte feartă, dar cu nici un uleiu direasă, şi doară poame, beutura era numai apă, ca şi de altă dată lunea, mercurea şi vinerea. Iar sâmbăta şi dumineca aveam bucate cu uleiu gătite şi cină, carea în celelalte zile nu o aveam* […].”[32]

Grigorie Maior, Silvestru Caliani, Gherontie Cotore „*aceşti trei sunt carii întâiu au intrat în mănăstirea Blajului, a cărora la început mâncarea le era de bucate de carne* […].”[33] Chiar dacă ni se pare paradoxal, epoca şi spaţiul analizat au înregistrat şi împotriviri, am putea spune deloc singulare şi chiar unanim acceptate, la severul regim alimentar monahal impus:

„*Iar până când Gherontie şi Silvestru va fi în mănăstire, rânduiala şi disţiplina călugărească nu să poate ţinea, adică postul numai cu legumă şi cu uleiu, carea lui Athanasie era mai toată disţiplina călugărească* […iar] *Gherontie Cotore* […] *nu voia să cuprinză postul vlădicului Athanasie, numai cu legumi şi cu ulei.*”[34]

Dincolo de mărturiile consemnate în epocă de Samuil Micu, impresionante şi marcate de subiectivitatea participantului, putem să vedem ce însemna, în conformitate cu tradiţia şi regulile Bisericii această perioadă de

---

de M. D. Hotea, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2004, p. 114; ***Dogmatica Învăţătură***, 1760, p. 203-204.

[32] S. Micu, ***Istoria Românilor***, p. 337.

[33] ***Ibidem***, p. 331.

[34] ***Ibidem***, p. 347, 351.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

abstinenţă. În viziunea „dizidentului" Gherontie Cotore, care a militat pentru scurtarea Postului Mare la 40 de zile în loc de 7 săptămâni, abstinenţa avea următoarea valoare identitară:

„*Că postul se zice a fi mâncarea odată pe zi la saţ. Însă latinii postesc in ajunul apostolilor şi în oarecâteva zile înaintea sărbătorilor Mântuitorului nostru şi a Maicii Preacurate, fără de aceasta afară din cele patruzeci de zile a postului mare şi cele trei zile de post ce cad în postul mare postesc peste an în doaăsprăzece zile* […] *monahii noştri şi episcopii n-ar mânca carne [...] unii dintre greci şi rumânii noştri s-ar fi obicinuit în ziua de post a mânca peşti, a mânca de doaă ori în zi şi fiertura, alţii numai odată în zi ar mânca fiertură fără de peşte, numai legume gătindu-şi, mulţi încă nici legume ar vrea ca să mănânce ci numai în pâine şi apă ar petrece ziua de post, alţii încă niciodată n-ar vrea ca să mănânce până la a treia zi* […]."[35]

Aceste tensiuni şi perspectivele diferite asupra abstinenţei alimentare, cea mai vizibilă, după rugăciune, parte a practicării vieţii religioase, postul religios s-a dovedit a fi o resursă disociativă, fiind folosit eficient la mijlocul secolului al XVIII-lea, când Biserica românească ce-şi căuta încă identitatea la toate nivelele, este supusă unei severe analize, acuze şi introspecţii. Impasul identitar, parcă mereu jenant pentru români, scotea în evidenţă faptul că „[…] *sihastrul sârb* [Visarion Sarai] *numai legumi de post mânca* […]," [36] iar cât timp a fost încarcerat la Sibiu singura lui „hrană" a fost cafeau.[37] Printre acuzele formulate de către călugării Visarion Sarai şi Sofronie la adresa preoţilor uniţi era că aceştia nu respectau tradiţia Bisericii strămoşeşti (adică „legea strămoşească," [38] principiu atât de mult susţinut şi invocat încă din actele *unirii*[39]): „[…] *că aceia nu ţin posturile şi strică cu unt prescurile şi paştile* […] *că uniţii bagă oao şi unt în prescuri, şi alte care*

[35] G. Cotore, ***Despre articuluşurile ceale de price*** […], p. 79-82.

[36] S. Micu, ***Istoria Românilor*** , p. 304.

[37] P. Maior, ***op. cit.***

[38] E. C. Suttner, ***„Legea stramoşească": Glaubensordnung und Garantie des sozialen Zusammenhalts***, în ***OstkStud***, XII, 2006.

[39] S. Dragomir, ***op. cit.***, p. 7-10.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

nici au fost, nici vor fi [...]."[40] Pe aceeaşi linie incriminatorie se înscriu şi acuzaţiile dintr-un manuscris neunit, de la 1746, care afirma: „[…] *iară când veţi fi adevăraţi uniţi cu apusenii, trebuie să nu postiţi cele 4 posturi de peste an şi miercurile şi vinerile, ci să postiţi sâmbăta ca ovreii, aşa ca ei* [...]."[41]

2. Între Apus şi Răsărit: voinţa nesupusă a laicatului

La fel ca la nivelul întregii provincii, şi la Blaj, ritmurile vieţii erau reglate de calendar, o îmbinare între perioadele de post şi sărbătoare. Norma ecleziastică impunea abţinerea de la carne cam 140-160 de zile pe an.[42] Dacă la începutul secolului al XVII-lea în mediul ortodox existau 73 de sărbători (la care se mai adăugau 52 de duminici), la sfârşitul acestuia şi începutul secolului al XVIII-lea, sub îndemnul puterii politice, care urmărea un cât mai mare control al supusului, biserica a redus numărul acestora la 45 (ceea ce înseamnă o diminuare a numărului sărbătorilor cu 38,35%). Ulterior, în 1753, printr-un nou decret, s-a mai făcut o reducere a numărului sărbătorilor cu încă 15 zile, ajungându-se la doar 30 de zile de sărbătoare într-un an. Reducerea sărbătorilor nu a avut însă un efect sau o aplicare imediată, menţinându-se vechea formulă timp de încă 50 de ani de la respectivele reglementări.[43] Or, în timpul sărbătorilor, chiar şi în perioada de post, se ştie, era dezlegare la peşte şi vin.

Contextul, natural, economic şi cultural, venea şi el să lărgească limitele, oricum impuse, ale abstinenţei, datorate dezastrelor şi calamităţilor naturale repetate, înregistrate în epocă.[44] Trebuie menţionat faptul că, în

[40] S. Micu, ***Istoria Românilor*** , p. 339.

[41] C. Ghişa, ***op. cit***, p. 256-257.

[42] S. Nicoară, ***op. cit***., p. 122.

[43] I. Lupaş, ***Istoria bisericească a românilor***, Sibiu, 1918, p. 119; A. Răduţiu, ***Timp de lucru şi zile de sărbătoare în Transilvania (secolele XVII-XVIII)***, în ***Civilizaţie medievală şi modernă românească***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985, p. 215-233.

[44] R. Tempea, ***Istoria Sfintei Besereci a Şcheilor Braşovului***. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice de nume, glosar, note de O. Şchiau şi L. Bot, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, p. 95: „*Şi prin postul cel mare începu şi*

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

momentele de epidemii şi foamete, autorităţile bisericeşti dezlegau postul.[45] Bisericile creştine, cea ortodoxă şi catolică, nu au fost insensibile la momentele de criză provocate de cauze naturale şi sociale, dar au perseverat în păstrarea şi practicarea cumpătării în zilele de post ca gesturi de pietate, care calificau viaţa creştină comună a oamenilor, a comunităţilor.

În afara regulilor monahale, a rigorismului şi închistării presupuse de alegerea unei astfel de existenţe, viaţa de zi cu zi a enoriaşilor români din Blaj, ca şi din restul provinciei, şi regimul lor alimentar sau felul în care se raportau la perioada de abstinenţă, au reţinut atenţia călătorilor străini ce treceau prin Transilvania secolului al XVIII-lea. Călătorii de confesiune

---

foametea a să întări şi pe după Paşti, că era găleata de grâu florini opt, mălaiu tot aşa, turta de ulei bani zece; şi în postul cel mare mânca creştinii sânge de vită cu tărâţe şi mânca rânsă; şi atât să făcuse oamenii negri ca tăciunii şi mieuna ca pisicii;" T. Nicoară, ***Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne (1600-1830)***, Cluj-Napoca, Accent & Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 54-73, 54-61. În Transilvania la 1726, seceta prelungită şi căldura excesivă compromit recoltele, provocând lipsuri şi foamete, mai ales în partea de nord-vest, în Sălaj şi Partium. În anii următori, 1727-1729, seceta continuă provocând grave dificultăţi alimentare. În Banat, în partea sa de câmpie, lipsurile sunt atât de mari, încât, spre a evita dislocarea populaţiei, autorităţile se văd obligate să aducă alimente şi furaje din afara provinciei. În vara lui 1732, grindina produce pagube în districtul Bistriţei şi Sibiului, iar ploile abundente au compromis recoltele de porumb. Alternanţele bruşte de temperatură, seceta şi grindina au distrus culturile de primăvară în sud-estul Transilvaniei (Secuime, Ţara Bârsei). Tot în Transilvania, anii 1738-1740, sunt caracterizaţi de ploi abundente şi inundaţii, urmaţi de o iarnă foarte aspră, iar apoi, în intervalul 1741-1742, de o secetă devastatoare ce afectează recoltele şi aduce foametea. Produsele alimentare se scumpesc excesiv din cauza unor recolte slabe în anii 1740-1741-1742 „[...] *în scaunul Mureşului şi în tot Ardealul este o foamete mare, bucatele fiind foarte scumpe*." În Transilvania, lăcustele şi-au făcut simţită prezenţa în 1746, 1748-1749, 1798-1799-1800, provocând pagube însemnate în Hunedoara, Alba, Sebeş.

[45] O însemnare de pe un ***Triod*** de la Râmnic, din 1782, notase despre dezlegare de post, fără frică, până ce epidemia care bântuia ţara va înceta; vezi S. Nicoară, ***op. cit.***, p. 126-127.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

catolică (misionari şi practicanţi) şi protestantă îl consideră o ipocrizie (se afirmă că monahii „pe ascuns" mănâncă şi carne). Bartolomeo Frontali, la 1764, oferea câteva date despre alimentele care nu se află sub interdicţie în post (peşte, lăptuci, undelemn, ceapă, multe zarzavaturi);

„[…] *nu numai clericii, ci şi mirenii în două (posturi), adică în postul Paştelui şi cincisprezece zile înainte de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, nu mănâncă nici măcar peşte, în afară de Rusalii şi de sărbătoarea Bunei Vestiri; ei mănâncă icre, caracatiţe, melci, raci şi toate măruntaiele peştilor, în postul Sf. Petru*, […] *şi în postul Crăciunului mănâncă peşte; şi înaintea acestor posturi, au câteva săptămâni în care mirenii mănâncă în toate zilele carne înainte şi după posturi, se numeşte harţ* […]."[46]

„*Drept pâine* - relata Adam Chenot - *se serveşte făina de mei amestecată cu apă şi prăjită în spuză; pe aceasta o înlocuiesc uneori cu mămăliga pe care o pregătesc terciuind încet făina de porumb în apă sărată clocotind şi mestecând-o cu un beţigaş până ajunge potrivit de tare. Această mămăligă o mestecă apoi cu brânză. Rareori au la masă carne, foarte adesea lapte, zăr şi coraslă. Obişnuiesc mai ales varză murată, linte, fasole, mazăre, usturoi, ceapă, sfeclă şi ulei de in, mai cu seamă în zilele de post ori de ajun* […] *Băutura lor cea mai obişnuită este apa* […] *nu sunt împotriva vinului şi a spirtului, însă sărăcia îi face să bea rar şi mai puţin*."[47]

V. Concluzii

Conciliul de la Florenţa a proclamat unirea în credinţă şi nu în rit. Acest principiu a fost prezent şi în textele declaraţiilor de unire dintre 1697 şi 1700, care au cerut păstrarea neschimbată a ritului, tradiţiei, calendarului şi ***Pravilei***. Postul, calendarul şi ritul au fost elementele care făceau parte din ansamblul tradiţiei orientale pe care uniţii şi-au propus să le apere odată cu

---

[46] M. Grancea, ***Călători străini prin Principatele dunărene, Transilvania şi Banat (1683-1789). Identitate şi alteritate***, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga," 2002, p. 229-237.

[47] ***Ibidem***, p. 231-232.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

intrarea lor în Biserica Catolică. Erau elementele care-i particularizau pe români în Transilvania şi de care oamenii s-au dovedit a fi foarte ataşaţi.

Aşa cum am văzut, printre acuzaţiile neuniţilor privind încălcarea *legii,* la adresa uniţilor, se regăsesc şi cele referitoare la „stricarea posturilor." Situaţia implica o condamnare mult mai serioasă decât apărea la prima vedere. Era o problemă ce se referea la rit, la tradiţie, la domeniul vieţii spirituale, care era cel mai de preţuit de către credincioşi.[48]

Secol convulsiv şi aporetic, aducea românilor şi la nivelul postului, a felului şi rigorii cu care era ţinut, până la jumătatea secolului al XVIII-lea (mai ales perioada episcopatului lui Petru Pavel Aaron şi Atanasie Rednic) evidenta dorinţă de a rămâne legaţi de Biserica lor (românească) tradiţională, de *legea strămoşească*. La mijlocul secolului, mai ales, între acţiunea lui Visarion şi cea a lui Sofronie, blăjenii au evitat să modifice ceva, indiferent ce, pentru a nu fi acuzaţi că aduc *înnoiri*, că strică *legea*. Avem de a face cu o încremenire în tiparele orientale. Era o soluţie pentru a demonstra că uniţii nu schimbă *legea*, mai ales într-un moment atât de delicat şi confuz. Situaţia se schimbă o dată cu episcopatul lui Grigorie Maior. E vorba mai curând de atitudini decât de realităţi şi fapte. Apărea atunci o netă diferenţă datorată, credem noi, pe de o parte, eşecului înregistrat de Biserica unită în urma mişcărilor conduse de călugării Visarion Sarai şi Sofronie, mai ales a asumării acestui eşec şi, pe de altă parte, a noii situaţii confesionale a românilor transilvăneni, din timpul Mariei Tereza, care reînfiinţează Biserica Ortodoxă (1761). Desigur, nu putem omite nici efectele politicii iosefine, cu importantele mutaţii pe care ea le aduce şi la nivel confesional. Diacronia schimbărilor înregistrate în epocă a dus la spargerea monopolului (de Biserică unică pentru românii ardeleni) şi ruperea, la nivelul formei exterioare, cum este cea a postului, de rigoarea exclusivistă răsăriteană. Astfel, Grigore Maior, în plină epocă iozefină, impunea o relaxare a regimului de post şi acceptarea „bucatelor albe," chiar în perioada de abstinenţă.

După practicile şi constatările medicale moderne s-a ajuns la concluzia că e nevoie să ai posibilitatea să alegi să-ţi schimbi regimul alimentar, pentru

[48] C. Ghişa, ***op. cit.***, p. 257.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

a-ţi forma o dietă proprie, sănătoasă şi astfel apetitul să fie mai bine controlat, iar mâncarea să fie numai ocazional restricţionată voluntar.

Finalmente, la o analiză bilanţieră, dincolo de abordarea triumfalistă făcută elitei, a celei care a lăsat opere culturii româneşti moderne şi spiritualităţii unite, ar trebui să ne raportăm la elita noastră clericală şi din perspectiva vieţii lor cotidiene, a felului în care şi cum s-au adaptat vieţii monastice. În mediul blăjean, aşa cum rezultă din sursele avute la dispoziţie, nu s-a ţinut de obicei cont de legătura între faza de realimentarea după perioade de post sau restricţie alimentară şi vârsta la care se angajau în abstinenţă.

Clericii blăjeni ce au avut şansa instruirii în Europa au trăit în regimul alimentar echilibrat cu carbohidraţi şi proteine (carne, lapte, ouă etc.) în perioada studiilor în seminariile şi şcolile catolice, unde s-au deprins cu abstinenţa voluntară, când organismul între 20 şi 35 de ani (au existat şi alţii mai tineri, Petru Maior ajungea la Roma la 14 ani) este cel mai puternic şi s-au întors într-un regim alimentar mult mai strict, mai bogat în carbohidraţi (cartofi, paste, orez, mămăligă şi pâine) la Blaj, în mănăstire, unde abstinenţa era impusă până în epoca lui Grigorie Maior. În viaţa lor practic, era momentul când cei mai mulţi se îndreptau către vârsta de 40 de ani, când organismul reacţionează diferit şi începe să slăbească (între 40-60 de ani). Nu ar trebui să eludăm realitatea fiziologică a naturii umane cu implicaţiile sociale pe care le au vitaminele şi rolul acestora în creşterea obezităţii şi a diabetului, cu repercusiuni în manifestările fizice şi mentale. Nu cred că ne putem permite, ca istorici, să omitem, atunci când încercăm să înţelegem realităţile noastre spirituale din secolul al XVIII-lea, viaţa de zi cu zi a principalilor noştri emiţători de cultură, care putea fi influenţată şi de raportul *nutriţie - subnutriţie.*

Poate aşa vom înţelege mai bine şi dorinţa unora, celebre sunt cazurile lui Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior (care-şi motiva cererea de ieşire din călugărie datorită situaţiei generale de „angustia, negotia et curae" care-l apăsau, de „[...] *nunc apud nos attrocissimis fluctibus agitatorum animis* [...]" şi de „[...] *periculoso hoc tentationis tempore* [...]"), Gherman Peterlachi, Spiridon Fogaraşi, de a părăsi ordinul călugăresc, tendinţă de

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)

altfel încurajată de politica iozefină de a îmbrăţişa cariere laice sau civile.[49] După cum, poate şi această perspectivă, ne va putea ajuta să nuanţăm relaţia între *Şcoala ardeleană* şi episcopul Ioan Bob.[50]

Between Abstinence and Abundance or Looking for Identity. Aspects Concerning the Nourishment of the Clergy from Blaj, During the XVIIIth Century

Abstract

The food, as well as the hunger and satiation, had a symbolic meaning, both in laic, but especially in religious life. After the XVIIIth century, there were some important changes concerning the appropriate and healthy nourishment: some of the ordinary aliments (wine, beer etc.) were no longer used, because of their profane attributes, while others (tea, cocoa, coffee etc.) were widely used because of their special taste and nutritional qualities.

The basic rules of the Transylvanian church, including those concerning the nourishment, were set by the documents of the religious union from 1700 and soon after; those rules established, in fact, the difference between Romanian Christians and the others.

In order to understand and reveal the clergy rules of eating during the XVIIIth century, we have to consider three types of sources: the list of purchase; narrative documents of the age; the official church law.

[49] L. Stanciu, ***Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)***, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003, p. 77-78.

[50] D. Dumitran, ***Din falsele premise ale unui discurs istoriografic. Raporturile episcopului Ioan Bob cu reprezentanţii Şcolii ardelene în 1783-1784***, în vol. ***Reconstituiri istorice. Idei, cuvinte, reprezentări***, coord. L. Stanciu, edit. A. M. Roman-Negoi, T. Roşu, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2006, p. 207-213.

BDD-A19363 © 2007 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:47 UTC)